

Снимко Срђан ХАЈСТЕР

НАСИЉЕ НАД СРБИМА У 20. ВЕКУ – УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ

ВЕК ГРЕШАКА И СТРАДАЊА

Промоција монографије

проф. др Радослава Гађиновића била је прилика да уводничари говоре о свом виђењу узрока и последица насиља над Србима у 20. веку, али и о феноменима идентитетског и вредносног насиља, уз неизбежно постављање питања – јесмо ли као народ извукли поуке и научили шта да урадимо како нам се велика страдања не би понављала

Историја 20. века подсећа нас да су Срби велики алтруисти. Конфучије је рекао да је племенит човек спреман да помаже, али се не понижава, а Петар Кочић, велики српски писац, написао је: „Наш народ је храбар, зна пролевати крв за другога, само, нажалост, није ништа знао за себе учинити” – рекао је проф. др Радослав Гађиновић 5. октобра, у Дому Војске Србије, отварајући промоцију своје нове двотомне монографије, у издању „Евробука”.

О том капиталном делу, насталом као плод вишегодишњег истраживања, осим аутора, говорили су проф. др Војислав Максимовић, редовни члан Академије науке и умјетности Републике Српске, др Миша Ђурковић, научни саветник и директор Института за европске студије, и др Миле Бјелајац, научни саветник и директор Института за новију историју Србије.

На промоцији, којој су присуствовали Владан Вукосављевић, министар културе у Влади Републике Србије, Млађен Цицковић, директор Представништва Републике Српске у Београду, и Александар Живковић, државни секретар у Министарству одбране, могло се чути да је аутор, примењу-

јући интердисциплинарни приступ, дубински интерпретирао многе догађаје који су током 20. века нанели највише патњи српском народу, као и оне који су, због прећуткивања, „замаглили“ историјске чињенице, те да је препознао и велике грешке српског руководства и дао одговоре на многа, за науку врло значајна питања о теми којом се бавио.

Срби не одговарају осветом

Научни саветник и директор Института за европске студије др Миле Бјелајац, један од рецензена монографије, рекао је да се Гађиновић прихватио захтевног посла да резимира историју политичког насиља над Србима у току 20. века, једног злог усуда који се српском народу припремао и чинио на балканским просторима скоро два претходна века.

– На Балкану се ништа није дешавало мимо европске, а касније и светске политике. На једној страни неумољива геополитика, а на другој сукоб три доминантне религије за душе и утицај. Тако обиман задатак условио је да аутор део свог рада утемељи на постојећој литератури, која је бројна у последњих тридесетак година, и водила га је да на појединим местима понови или прихвати неке стандардне информације које су у међувремену изазивале или изазвале контраверзу.

Бјелајац је скренуо пажњу да Гађиновић у монографији даје и своје виђење српских покушаја да се одбране и промовишу идеје слободе у заједници са другима са којима су делили или деле простор на коме живе и за које су Срби држали да имају заједнички идеал и интересе.

– Југославија је два пута била земља помирења. Услов њеног опстанка и трајања било је потискивање негативних сећања за рачун позитивних и дуготрајног заједничког живота сународника на истим просторима. После Првог светског рата није било освете за почињена страдања источне Босне и Херцеговине. Ни непријатељ се није именовао у школским и војним уџбеницима већ тако, само општим именом. Шваба, Бугарин или Немац. Остало је било ствар предања. Дошао је и Други светски рат. На истим просторима

ПАНОРАМА ИСКУШЕЊА

– Опсежна студија др Радослава Гађиновића „Насиље над Србима у 20. веку“ најцеловитији је и најсрпнији преглед свих ратних и мирнодопских страдања српског народа током, по Хобсбауму, „кратког (1914–1991)“, али и несумњиво најкрвавијег века европске историје. Ова широка панорама искушења кроз која је српски народ пролазио током 20. века, и кроз која делимично и даље пролази, својеврсно је огледало епохе у каквом неки њени најутицајнији протагонисти и њихови потомци, а богме и понеки Срби, не воле да се огледају. Баш зато би књигу „Насиље над Србима у 20. веку“ ваљало да читају наши сународници и сви савременици којима истина лежи на срцу. Од скретања погледа на другу страну, или разбијања непоткупљивог огледала, може бити само штете – записао је проф. др Дарко Танасковић, рецензент књиге.

историја се поновила. И опет је Југославија била земља помирења. Пре је био на делу револуционарни терор него национално поравнање. И опет је ознака за непријатеља, који је и те како био познат савременицима, била општа, најчешће – фашиста. После таквог искуства може се закључити да ствари треба забележити, треба их именовати њиховим историјским и научним одређењем. Просветне власти требало би да схвате да прећуткивање деци непријатне историје у властитој држави само може да подстакне нови циклус праксе каква је била у даљој или ближој прошлости – рекао је др Бјелајац.

Научни саветник и директор Института за европске студије рекао је да Гађиновићева књига отвара и једно друго питање: Да ли су Срби били само невине жртве?

– Живимо у времену у коме се све што је у најскоријој прошлости чињено или се још и данас чини Србима заслужено, како се говори у медијима или пише, њиховим злочин-

начким подухватом и некада и сада. Није тако ретко да се Република Српска квалификује као геноцидна творевина или да се наметнутим споразумом владајуће коалиције у Македонији захтева одговорност и Србије и Македоније за „геноцид над Албанцима у 20. веку“. Ово може да има практичне последице у негирању српских и македонских права, те да служи за унифицирање Босне и Херцеговине или, с друге стране, за негирање македонске републике и укидање права Србије на Косово и Метохију. Олако се барата и са симболом Сребреница, мада је превише, па чак и хашких доказа да нешто није чисто у овом случају.

Бјелајац је навео да, кад је реч о теми насиља над Србима, сваког дана искрсавају нови извори и сведочења, који су нам често надокхват руке, и подсетио на заборављену студију Драгише Васића „Карактер и менталитет једног поколења“, насталу још 1919. године, из „невољне полемике с француским професором Гиставом Лебоном“, поводом његове оцене да су сви балкански народи ратовали из мржње и да ратују из мржње. То је жестоко повредило Васића и он је покушао слојевито да одговори на ту претпоставку, која почиња на познавању Бугара, уз неколико примера из старије прошлости Босне.

– Мржња против Турака није била покретач, пише Васић, јер генерације које су кренуле у рат нису имале искуство заједничког живота, већ је пре полет био дух предака и није било личне освете. Турско становништво је то вратило Србима. Када су се повлачили 1915. године, официри су своје породице остављали код турских, на чување. О томе сведоче објављени дневници генерала Драгутина Милутиновића, команданта Тимочке дивизије другог позива, где пише да турско становништво из збогова креће уз српску војску као природна заштита од локалних комита, склоних осветама и пљачки. Генерал шаље своје јединице да разоружавају комите и хришћане који се свете. Странци који су били сведоци пишу да их српске јединице хране, а да од иноверних добијају само понекад дуван. Васић и Милутиновић казују исто, да и у гневу на бугарску издају и злочине, Срби не одговарају равном мером – наводи Бјелајац.

Идентитетско и вредносно насиље

Доктор Миша Ђурковић, научни саветник и директор Института за европске студије, истакао је да Гафиновић у монографији говори о разним врстама насиља, а не само о физичком.

– Указујем на оно што се назива „идентитетско и вредносно насиље“. Латиница је први пут донета на ове просторе 1915. године на аустроугарским бајонетима, дакле пре 100 година, након окупације Србије и Црне Горе, а данас, век касније, у ситуацији смо да се „крваво боримо“ да сачувамо ћирилицу као своје писмо. Само сто метара одавде, у нашој главној улици, Кнез Михаиловој, данас немате ћирилицу. У ситуацији смо да бранимо основе свог идентитета и њен драматичан наставак нас чека. Физичко насиље јесте најјучљивије, али није једино, дугорочно је присутно и друго, и прави велике штете.

Ђурковић је истакао да су Срби европски народ који спада у највеће страдалнике у 21. веку. Упркос томе, додаје, наша култура сећања и обележавања тог страдања је на веома ниском нивоу. Још нисмо пописали своје жртве, а немамо ни никакав озбиљан меморијал у коме би био смештен централни обједињени регистар свих жртава.

– Штавише, намеће нам се стигма некаквих злочинаца и починилаца геноцида, па би требало да усвојимо и пренесемо деци у уџбенике, уместо да смо страдалници, да смо народ који је чинио геноцид над другим народима! Зато је рад колеге Гафиновића веома важан и требало би да буде увод у коначно рађање „српског меморијала страдања“, упоредо са законом о Старом сајмишту, о коме се прича већ неколико година, па да коначно добијемо меморијал који, макар елементарно, лоцира нашу културу сећања на све што нам се дешавало.

Научни саветник и директор Института за европске студије мисли да су сва наша велика страдања повезана с великим померањима на глобалној сцени, у којима су се увек понављали исти сценарији, где је највише насиља било усмерено према нашем народу, те да постоје озбиљне геополитичке спекулације да нас у наредних десетак година врло могуће очекује једно ново „тумбање“ тог типа.

– Стратегија је упорно свођење српства на „србијанство“, гурање Срба од мора и од стратешких праваца, конституисање нових идентитета, као страховито опасан процес на ободима српских етноса који треба да заврши тако што бивши припадници нашег народа треба да постану наши најгори непријатељи. То је општи оквир у коме последња два века, мање или више успешно, делују наше елите. Кад читате Гафиновићеву књигу налазите једну страховиту топографију: Арад, Мачва, Топлица, Јасеновац, Јастребац, Јадовно, Дрина, Житомислић, Херцеговина, Чуруг, Нови Сад, Корански мост, Бљесак, Олуја, Кравица, Варварин, Алексинац..., коначно до Београда, који је, подсећа аутор, највише бомбардован главни град у Европи у 20. веку.

Ђурковић је рекао да је логично питање након читања монографије: Шта смо из свега научили и јесмо ли завршили с нашим страдањима?

– Бојим се да нисмо, најалост, али битно је знати да је за Србе одбрана државе у сваком погледу увек питање еле-

ментарног опстанка и у том смислу је важно „одбрани“ Републику Српску. Ипак, данас највише страдамо од „вредносног насиља“, које нам се промовише превасходно из страних центара моћи, највише преко „антипородичног“ законодавства, промоције порнографије, абортуса и осталог, што је довело до тога да смо 2016. имали најмањи број рођених беба након 1918. године.

Ако се злочини забораве, поновиће се

Говорећи о значају монографије, проф. др Војислав Максимовић, редовни члан Академије науке и умјетности Републике Српске, рекао је да је аутор тог обимног дела појмовно раздвојио моћ и силу од насиља, а да није случајно што је за свој теоријски приступ нашао подлогу у Андрићевим „Знаковима поред пута“, где је казано да човеку не преостаје ништа него да трпи насиље и да га чини.

– Гађиновић је дао прецизну генезу страдања српског народа, иако је простор раздвојен, па нам се чини да се над Србима од памтивека надвила страшна коб, а народне снаге су слабашне да се том насиљу супротставе.

Члан Академије наука и умјетности Републике Српске истакао је да се након објављивања ове монографије усуђује да каже да се професор Гађиновић уврстио у ред познатих српских историчара који потичу из Херцеговине.

Професор Гађиновић, аутор монографије „Насиље над Србима у 20. веку – узроци и последице“, захвалио је на сарадњи издавачу „Евробуку“ и уредничком тиму, Управи за односе са јавношћу Министарства одбране и Медија центру „Одбрана“, а посебно рецензентима и министру културе у Влади Републике Србије Владану Вукосављевићу, који је са сарадницима „високо оценио дело“ и помогао у његовом објављивању.

– Веома сам срећан због објављивања монографије, чија је припрема трајала више од десет година, са преки-

О АУТОРУ

Проф. др Радослав Гађиновић рођен је у месту Мека Груда 1955. године, општина Билећа, и данас је научни саветник у Институту за политичке студије у Београду. Завршио је Војну академи-

ју. Магистрирао је на Факултету политичких наука у Загребу, а докторску дисертацију одбрао је на Правном факултету Универзитета у Београду.

Аутор је више књига: *Сујројсшављање диверзантским активностима, Тероризам и пропаганда, Како пројив тероризма* (два издања), *Савремени тероризам, Насиље у Југославији, Ошимање Косова и Мејохије, Тероризам, Антитероризам* (два издања), *Увод у студије безбедности, Политичко насиље и глобализација, Тероризам у политичкој и правној теорији* (два издања), *Безбедносна функција државе, Угрожавање кацијитета безбедности државе, Млада Босна, Насиље над Србима у 20. веку – узроци и последице* (књига 1 и 2), као и већег броја научних радова објављених у научним часописима у земљи и свету.

дима, и то у оним временима када није било популарно говорити о Србима, чак ни о њиховим страдањима, понекад и у Србији, али сам управо због свог научног поноса и знатижеље, као и побуне против неистине и неправде и против оних који су убијали наше славне претке, осећао потребу да дубински истражим насиље над Србима у 20. веку и да те чињенице понудим јавности – некима на подсећање, а многима на едукацију, како се злочини никада не би заборавили јер ако се забораве, поновиће се.

Гађиновић је рекао да је приликом писања наилазио на многобројне потешкоће. У многим консултованим радовима историјски подаци су се разликовали, а ни данас историчари не могу да се усагласе око броја страдалих Срба 1915. године, нити колико их је страдало у 20. веку, „што је велики грех за државу и њене научне институције, према онима који су дали све што се може дати за отаџбину“.

– Срби су били и остали велики народ, али мислим да скоро читави 20. век нису имали достојно политичко руководство своје величине. Српски владари нису промишљали дубински. Већином су прихватили спољне идеје, а не идеје и жеље свог народа. Век за нама донео је много грешака, које су скупо коштале народ у целини, а регент Александар и тадашња српска влада, након Великог рата, имали су прилику да коначно реше српско национално питање и била је то, можда, јединствена прилика у историји.

Аутор је казао да је монографија намењена првенствено младим генерацијама и да сматра да ће млади људи разумети његово писање, те да ће им користити у будућим временима као поука и наука да у животу постоји нешто што је светиња, без чега се не може. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

